

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

**КАФЕДРА ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Заповідна справа

Методичні вказівки

з організації самостійної роботи слухачів, типові завдання

Для слухачів денної форми навчання
при підготовці фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
за напрямом підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього
середовища та збалансоване природокористування»

Харків - 2017

1. Загальні організаційно-методичні вказівки щодо проведення самостійної підготовки слухачами.

Самостійна робота слухачів - форма організації навчального процесу, яка є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових для відвідування навчальних занять. Час, відведений для самостійної роботи, регламентується робочим навчальним планом і може становити від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Зміст самостійної роботи слухача визначається робочою програмою навчальної дисципліни, завданнями та вказівками викладачів. Самостійна робота забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, відповідною науковою та фаховою монографічною та періодичною літературою, методичними рекомендаціями та вказівками тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи передбачають можливість здійснення ним самоконтролю за рівнем розуміння і засвоєння навчального матеріалу.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння слухачем у процесі самостійної підготовки, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час проведення навчальних занять.

Самостійна робота є важливою складовою навчально-виховного процесу і проводиться з метою закріплення і поглиблення знань, отриманих на лекціях та інших видах занять, придбання досвіду роботи з літературою, активного пошуку нових знань, підготовки до наступних занять, заліків (екзаменів).

Самостійна підготовка слухачів проводиться, як правило, у складі навчальних взводів у закріплених за ними аудиторіях (згідно розкладу, який розроблено деканатами факультетів).

Забороняється змінювати аудиторії самопідготовки навчальних взводів без узгодження з навчально-методичним відділом (деканатом факультету) та планувати самопідготовку в одній аудиторії для декількох навчальних взводів. Самостійна робота слухача, за необхідністю, може проводитись у читальній залі бібліотеки університету, навчальних кабінетах і аудиторіях, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах.

Особами, відповідальними за підтримку порядку в закріплених аудиторіях, є заступники командирів взводів (старости груп). Вони несуть особисту відповідальність за підтримання дисципліни та порядку під час самопідготовки, виконання розпорядку дня.

2. Вимоги РПНД навчальної дисципліни «Заповідна справа» стосовно складової самостійної роботи.

2.1. Загальні вимоги.

Відповідно до вимог стандарту, робочої програми навчальної дисципліни «Заповідна справа» слухачі повинні:

знати:

- основні термінологічні поняття з дисципліни;
- правову класифікацію територій та об'єктів ПЗФ;
- нормативно-правові засади організації, охорони й використання територій та об'єктів ПЗФ;
- ключові території та об'єкти природно-заповідного фонду України;
- специфіку ПЗФ як об'єкта управління;
- основні етапи проектування та організації установ ПЗФ;
- економічні аспекти розвитку природоохоронних територій;
- роль та значення Червоної та Зеленої книг у справі охорони рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин;
- основні заходи щодо забезпечення збалансованого природокористування та захисту ПЗФ від антропогенних навантажень;
- методи збору, систематизації, обробки, аналізу й інтерпретації інформації про природні компоненти;
- міжнародні засади співробітництва в галузі заповідної справи;
- історичні особливості розвитку заповідної справи;
- правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- ключові положення теорії острівної біогеографії;
- особливості форми і характер меж заповідних територій;
- основні підходи до підтримання ландшафтно-екологічної рівноваги за допомогою природних територій та об'єктів особливої державної охорони;
- концепцію Всеєвропейської екологічної мережі;
- загальні положення щодо створення національної екологічної мережі;
- соціально-економічні та екологічні результати формування екологічної мережі;
- поняття, функції і методи управління природно-заповідним фондом України;
- особливості організації рекреаційної діяльності в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- основні елементи фінансово-економічного механізму функціонування установ ПЗФ;
- нормативно-правові засади міжнародного співробітництва України в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- передумови створення системи транскордонних природоохоронних територій;

- національні транскордонні природоохоронні території;
- об'єкти всесвітньої природної спадщини.

вміти:

- розробляти схему оптимізації ПЗФ у межах територіальних одиниць згідно вимог законодавства щодо створення мережі ПЗФ, користуючись еколого-економічними показниками стану території;
- складати обґрунтування стосовно доцільності створення певної категорії ПЗФ на основі даних про фізико-географічний, екологічний та економічний стан території;
- проводити ідентифікацію ПЗФ України відповідно до стандартів Міжнародного союзу охорони природи (МСОП);
- розрізняти статус, завдання та режим охорони природних і штучно створених територій та об'єктів ПЗФ;
- аналізувати ландшафтну репрезентативність територій ПЗФ;
- характеризувати ПЗФ у межах адміністративно-територіальних одиниць;
- планувати рекреаційну діяльність у межах ПЗФ;
- розробляти бізнес-план розвитку ПЗФ;
- оцінювати загрози стану території/об'єкта ПЗФ для розробки відповідних природоохоронних заходів;
- аналізувати позитивні або негативні тенденції розвитку заповідної справи на підставі критеріїв охоплення заповідними територіями регіону, наявності заповідних територій вищих рангів заповідності у різні часи;
- характеризувати заповідний об'єкт/територію за запропонованим алгоритмом, обґрунтовувати доцільність створення заповідного об'єкта і території за переліком умов та аналізувати унікальність, цінність, ландшафтне різноманіття існуючого заповідного об'єкта і території;
- визначати диференційовані режими щодо охорони заповідних територій згідно функціонального зонування та аналізувати заповідний режим із висновками про його доцільність за інформаційними звітами про діяльність заповідних територій;
- виділяти «екологічний каркас» території за означеними критеріями;
- аналізувати його відповідність ландшафтним умовам та обґрунтовувати оптимальність існуючої мережі заповідних територій і об'єктів в Україні за відповідністю принципам створення мережі;
- аналізувати оптимальність використання заповідних територій та об'єктів у природоохоронних, науково-дослідних, рекреаційних цілях та для потреб моніторингу навколишнього природного середовища за запропонованими критеріями;
- визначати за допомогою державного кадастру якісні характеристики територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну та інші цінності;

- визначати структуру та закономірності функціонування природних комплексів, вплив на них антропогенних факторів на визначеній заповідній території та розробляти рекомендації щодо збереження та відновлення заповідних природних комплексів;
- аналізувати міжнародний досвід розвитку заповідної справи в окремій галузі за означеним алгоритмом та обґрунтовувати необхідність створення у прикордонних місцевостях міждержавних заповідних територій.

Слухачі повинні оволодіти наступними **загальними (ключовими) програмними компетентностями**: мати здатність використовувати та застосовувати в професійній діяльності положення національного та міжнародного законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, та **професійними програмними компетентностями**: знати функції заповідних територій та класифікацію об'єктів природно-заповідного фонду, вміти використовувати принципи заповідання територій.

2.2. Теми самостійних занять.

Відповідно до таблиці 8 РПНД «Заповідна справа» на самостійну роботу визначено наступні теми занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1.1 Історія розвитку заповідної справи: заповідання як найдавніший спосіб охорони природи. Екологічні передумови розвитку природно-заповідних територій в Україні. Роль і значення природно-заповідних територій та об'єктів в житті суспільства. Понятійно-термінологічні засади дисципліни «Заповідна справа». Розбудова природно-заповідних територій як механізм подолання кризи біорізноманіття. Стан та розвиток наукових досліджень в галузі заповідної справи в Україні: проблеми і перспективи.	4
2	Тема 1.2 Теоретичні основи планування та організації природно-заповідних територій. Практична реалізація геоекологічних підходів в організації природно-заповідних територій. Ландшафтно-географічний підхід до організації природно-заповідних територій. Еколого-біологічний підхід до організації природно-заповідних територій. Ландшафтний каркас як просторова й структурна основа організації мережі природно-заповідних територій.	6
3	Тема 1.3. Класифікація категорій територій та об'єктів природно-заповідного фонду України у відповідність зі стандартом МСОП.	4

4	Тема 1.4 Нормативно-правові акти в галузі розбудови національної екологічної мережі. Наукові принципи організації екологічної мережі. Режим охорони та використання складових елементів національної екологічної мережі. Стан реалізації програми розвитку національної екомережі України.	6
5	Тема 1.5 Історія міжнародного природоохоронного руху. Міжнародні та національні аспекти охорони транскордонних природних територій: засоби, зобов'язання. Базові міжнародні конвенції, угоди та інші правові механізми щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.	4
6	Тема 2.1 Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Європейське законодавство в галузі заповідної справи. Приклади правопорушень в галузі заповідної справи. ПЗФ: призначення та зміст, порядок ведення.	6
7	Тема 2.2 Державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ: призначення та зміст, порядок ведення. Транскордонні природоохоронні території України.	4
8	Тема 2.3 Роль заповідників у збереженні та відновленні біотичного та ландшафтного різноманіття. Шляхи підвищення ефективності функціонування природних і біосферних заповідників в Україні.	4
9	Тема 2.4 Географія та особливості функціонування НПП України. Національні парки світу. Роль регіональних ландшафтних парків у збереженні та відтворенні біотичного та ландшафтного різноманіття. Роль заказників в сучасній мережі природно-заповідного фонду України. Значення штучно створених територій та об'єктів природно-заповідного фонду в науковій, культурній, рекреаційній та освітньо-виховній діяльності.	4
10	Тема 2.5 Механізми управління природно-заповідним фондом на національному, регіональному та локальному рівнях. Аналіз практики управління природно-заповідним фондом. Національна стратегія зміцнення фінансової стійкості природоохоронних територій України. Практична реалізація еколого-виховної діяльності установ природно-заповідного фонду України. Практика природоохоронної діяльності в Європейських установах природно-заповідного фонду.	4
Разом		70

2.3. Перелік типових питань за модулями навчання (змістовими модулями)

Модуль 1.

1. Об'єкт, завдання і методи досліджень в заповідній справі.
2. Основні історичні етапи та особливості розвитку заповідної справи.
3. Наукове, соціально-економічне та загальнокультурне значення заповідної справи.
4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні.
5. Заповідна справа як галузь науково-практичної діяльності.
6. Завдання заповідної справи на сучасному етапі розвитку суспільства.
7. Основні методологічні концепції, на яких базується заповідна справа (екологічної мережі, збереження біоландшафтного різноманіття, збалансованого розвитку та ін.)
8. Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
9. Науково-дослідні роботи на територіях та об'єктах ПЗФ.
10. Транскордонні природоохоронні території світу.
11. Охорона Всесвітньої природної спадщини.
12. Конвенція про охорону Всесвітньої культурної та природної спадщини.
13. Список Всесвітньої спадщини.
14. Національна та міжнародна охорона транскордонних природоохоронних територій: засоби, зобов'язання.
15. Території та об'єкти природної спадщини на європейському континенті.
16. Території та об'єкти природної спадщини Азії.
17. Території та об'єкти природної спадщини Африки.
18. Території та об'єкти природної спадщини Північної Америки.
19. Території та об'єкти природної спадщини Південної Америки.
20. Території та об'єкти природної спадщини Австралії та Океанії.
21. Природоохоронні території та об'єкти в країнах Європи.
22. Природоохоронні території та об'єкти в країнах Азії.
23. Концептуальні засади створення і функціонування природоохоронних територій в різних країнах.
24. Історія міжнародного природоохоронного руху.
25. Діяльність міжнародних організацій в галузі заповідної справи.
26. Система міждержавних (транскордонних) природоохоронних територій.
27. Національний та міжнародний статус транскордонних природоохоронних територій: засоби, зобов'язання.
28. Транскордонні природоохоронні території в межах України.
29. Всеєвропейська екологічна мережа.
30. Нормативно-правове забезпечення формування, збереження та використання екологічної мережі України.
31. Складові структурно-функціональні елементи екологічної мережі України.
32. Території та об'єкти природно-заповідного фонду як структурні елементи екологічної мережі.

- 33.Проектування екологічної мережі.
- 34.Схеми формування екологічної мережі.
- 35.Режим охорони та використання територій та об'єктів екологічної мережі.
- 36.Червона книга: призначення та зміст.
- 37.Зелена книга України.
- 38.Геоекологічні підходи в організації природно-заповідних територій.
- 39.Участь України у міжнародних (двосторонніх та багатосторонніх угодах) в галузі заповідної справи.
- 40.Розбудова природно-заповідних територій для збереження ландшафтно-екологічної рівноваги.

Модуль 2.

1. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні.
2. Природно-заповідний фонд України.
3. Загальні положення законодавства України про природно-заповідний фонд: основні засоби збереження ПЗФ, види використання територій та об'єктів ПЗФ, форми власності на території та об'єкти ПЗФ.
4. Класифікація територій та об'єктів ПЗФ (за походженням, рівнем охоронного режиму, юридичним статусом та іншими ознаками).
5. Інструменти забезпечення збереження територій та об'єктів ПЗФ України.
6. Право власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду.
7. Основні етапи проектування та організації територій та об'єктів ПЗФ.
8. Резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів.
9. Державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ України: призначення та зміст, порядок ведення.
- 10.Зміст проекту створення території та об'єкту ПЗФ України.
- 11.Літопис природи ПЗФ як основна форма узагальнення результатів наукових досліджень, його структура та зміст.
- 12.Рекреаційний потенціал територій та об'єктів ПЗФ,
- 13.Особливості рекреаційного використання різних категорій територій та об'єктів ПЗФ України.
- 14.Проблеми рекреаційного використання природно-заповідних територій.
- 15.Екологічний туризм, його види і напрямки.
- 16.Природні заповідники: статус та завдання.
- 17.Вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників.
- 18.Зміст науково-дослідної роботи у заповідниках.
- 19.Роль природних заповідників у збереженні та відновленні біоландшафтного різноманіття.
- 20.Географія та особливості природних заповідників України.
- 21.Біосферні заповідники: статус і завдання, зміст роботи.
- 22.Функціональне зонування біосферних заповідників..
- 23.Біосферні заповідники України як структурні елементи світової

- мережі біосферних заповідників.
- 24.Наукові дослідження у біосферних заповідниках.
 - 25.Роль біосферних заповідників у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
 - 26.Географія та особливості біосферних заповідників України.
 - 27.Національні природні парки України: статус і завдання.
 - 28.Функціональне зонування національних природних парків та вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів.
 - 29.Наукові дослідження у національних природних парках.
 - 30.Роль національних природних парків у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
 - 31.Можливості та перспективи рекреаційного використання національних природних парків України.
 - 32.Географія та особливості функціонування національних природних парків України.
 - 33.Регіональні ландшафтні парки: статус і завдання.
 - 34.Функціональне зонування регіональних ландшафтних парків та вимоги щодо охорони їх природних комплексів та об'єктів.
 - 35.Роль регіональних ландшафтних парків у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
 - 36.Можливості та перспективи рекреаційного використання території регіональних ландшафтних парків України.
 - 37.Географія та особливості функціонування регіональних ландшафтних парків України.
 - 38.Заказники: статус, завдання, значення, режим.
 - 39.Типи заказників як категорії природно-заповідного фонду.
 - 40.Роль заказників у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
 - 41.Пам'ятки природи: статус, завдання і режим.
 - 42.Типи пам'яток природи, їх завдання і режим.
 - 43.Заповідні урочища: статус, завдання і режим.
 - 44.Географія заповідних урочищ в Україні.
 - 45.Ботанічні сади: статус і завдання.
 - 46.Зонування території ботанічних садів та основні вимоги щодо режиму.
 - 47.Різнорманітність цільового призначення ботанічних садів України.
 - 48.Роль ботанічних садів у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
 - 49.Ботанічні сади України загальнодержавного значення.
 - 50.Дендрологічні парки: статус, завдання і режим.
 - 51.Різнорманітність цільового призначення дендрологічних парків України.
 - 52.Роль дендрологічних парків у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
 - 53.Дендропарки України загальнодержавного значення.
 - 54.Зоологічні парки: статус і завдання.
 - 55.Зонування території зоопарків та основні вимоги щодо режиму.

56. Роль зоологічних парків у збереженні та відновленні біотичного і ландшафтного різноманіття.
57. Зоологічні парки загальнодержавного значення.
58. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва України загальнодержавного значення.
59. Управління природно-заповідним фондом.
60. Економічні аспекти розвитку природно-заповідного фонду України.

Типовий варіант завдання за темою 1.1

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняттю «заповідна справа».
2. Визначте основну мету і головні завдання заповідної справи.
3. Охарактеризуйте міждисциплінарні зв'язки дисципліни «Заповідна справа».
4. Визначте наукове, соціально-економічне та загальнокультурне значення заповідної справи.
5. Яким чином відбувається збагачення живої природи за рахунок заповідних територій?
6. В чому полягають особливості примітивно-релігійного етапу розвитку заповідної справи?
7. Чим було обумовлене зародження ідеї збереження природи в часи становлення державності Київської Русі?
8. Охарактеризуйте передумови динамічного розвитку заповідної справи у період з 1850 по 1917 роки.
9. Які чинники впливали на розвиток заповідної справи у період з 1931 по 1990 роки?
10. Які, на вашу думку, існують основні імпульси у сфері розвитку заповідної справи?

Індивідуальне завдання:

Використовуючи інформаційні джерела, необхідно підготувати доповіді за наступними темами:

1. Історія становлення заповідної справи: від ідеї до практики в обраній адміністративній області (наприклад, Харківській області);
2. Екологічні передумови розвитку природно-заповідних територій в Україні;
3. Роль і значення природно-заповідних територій та об'єктів у житті суспільства;
4. Розбудова природно-заповідних територій як механізм подолання кризи біорізноманіття;
5. Місце фахівця-еколога в галузі заповідної справи.

Типовий варіант завдання за темою 1.2

Контрольні запитання:

1. В чому полягає науковий зміст «географічного підходу» в практиці

- виділення заповідних ділянок?
2. Які, на вашу думку, існують труднощі, пов'язані зі втіленням наукового підходу щодо збереження унікальних природно-заповідних територій/об'єктів?
 3. З чим пов'язана історична трансформація наукових підходів до організації заповідної справи?
 4. Охарактеризуйте ключові переваги і недоліки методологічних концепцій «ресурсного заповідання», «класичного заповідання» та «екоцентризму» з точки зору сталого розвитку суспільства.
 5. Яка проблема сталого розвитку пов'язана із заповідною справою?
 6. Чи існує, на вашу думку, зв'язок між соціально-економічним розвитком держави та площею природно-заповідного фонду?
 7. Визначте необхідність розвитку наукових засад заповідної справи в Україні.
 8. Перелічіть основні нормативно-правові акти, що регламентують проведення наукових досліджень в галузі заповідної справи в Україні.
 9. Визначте пріоритетні наукові завдання, що ставляться перед галуззю заповідної справи на сьогодні.
 10. Охарактеризуйте передумови, які будуть сприяти успішному виконанню науково-практичних завдань заповідної справи в Україні.

Індивідуальне завдання:

Використовуючи інформаційні джерела, необхідно скласти перелік міжнародних організацій, фондів, проєктів тощо, які надають фінансову підтримку для реалізації науково-практичних досліджень у межах природно-заповідних територій України; наприклад, Програма розвитку ООН в Україні.

Типовий варіант завдання за темою 1.3

Контрольні запитання:

1. Визначте головні фактори, які обумовлюють гостру необхідність розбудови територій та об'єктів особливої державної охорони в межах території України.
2. В чому полягає різниця між поняттями «природоохоронна територія», «природно-заповідний фонд», «природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні»?
3. Визначте мету організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
4. Перелічіть категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
5. Визначте ознаки, за якими розрізняються категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
6. Визначте головні інструменти забезпечення збереження територій

- та об'єктів природно-заповідного фонду України.
- Визначте ознаку, за якою встановлюється рівень охоронного режиму.
 - Визначте категорії природно-заповідного фонду, для яких встановлюється уніфікований/диференційований режим охорони.
 - Перелічіть основні категорії природно-заповідних територій за класифікацією Міжнародного союзу охорони природи (МСОП).
 - Чому багатьма міжнародними природоохоронними організаціями виділяються чотири додаткові категорії природно-заповідних територій?

Індивідуальне завдання:

Використовуючи інформаційні джерела, необхідно заповнити таблицю щодо приведення класифікації природних категорій територій та об'єктів природно-заповідного фонду України у відповідність до стандарту МСОП.

Категорії ПЗФ України (природні)	Категорії природоохоронних територій за класифікацією МСОП	Значення категорії ПЗФ України: міжнародне/загальнодержавне/місцеве

Типовий варіант завдання за темою 1.4

Контрольні запитання:

- Визначте передумови формування концепції екологічної мережі як інтегруючого заходу з охорони і збереження природних комплексів.
- В рамках якого документа передбачена реалізація концепції Всеєвропейської екологічної мережі.
- Визначте основні завдання створення екологічної мережі.
- Які регуляторні документи визначають правові засади створення національної екологічної мережі?
- Охарактеризуйте основні заходи, які передбачено задля виконання природоохоронних функцій національної екологічної мережі.
- Визначте основні структурні елементи національної екологічної мережі.
- Охарактеризуйте загальні підходи щодо процесу проектування екологічної мережі.
- Визначте фактори, які впливають на функціональну і планувальну структуру екологічної мережі.
- Визначте соціально-економічні результати, які можна отримати в рамках реалізації концепції формування національної екологічної мережі.
- Охарактеризуйте проблеми, які уповільнюють процес формування та ефективного функціонування екологічної мережі.

Індивідуальне завдання:

Аналізуючи Закон України «Про екологічну мережу України» № 864-ІУ від 24.06.2004 р. та Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000- 2015 роки» № 1989-ІІІ від 21.09.2000 р. (додатки 1-2), знайдіть положення, які відповідають науковим принципам організації мережі природно-заповідних територій; загальним підходам до створення Всеєвропейської екологічної мережі. Результати необхідно оформити у вигляді таблиці.

Типовий варіант завдання за темою 1.5

Контрольні запитання

1. Визначте складові механізму забезпечення міжнародно-правової охорони заповідних територій.
2. Охарактеризуйте гостру необхідність постійного розвитку міжнародного співробітництва в галузі заповідної справи.
3. Визначте форми міжнародного співробітництва в галузі заповідної справи.
4. Перелічіть напрями активізації участі України у міжнародному співробітництві з питань охорони і раціонального використання територій та об'єктів ПЗФ.
5. Наведіть ситуативний приклад щодо співпраці України з міжнародними організаціями в галузі заповідної справи.
6. Визначте країни, найбільш перспективні для України з точки зору розвитку міжнародної співпраці в галузі заповідної справи.
7. Охарактеризуйте спектр напрямів міжнародної діяльності установ ПЗФ як окремих одиниць.
8. Визначте базові міжнародні конвенції і угоди в галузі заповідної справи, ратифіковані Україною.
9. Визначте базові критерії включення природоохоронних територій до міжнародної мережі.
10. Охарактеризуйте Європейський диплом як предмет співробітництва в галузі заповідної справи.

Індивідуальне завдання:

Використовуючи інформаційні ресурси, заповніть таблицю, що відображає зміст базових міжнародних конвенцій, угод та інших правових механізмів щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

Назва міжнародного документа	Місце і рік започаткування	Цільове призначення міжнародного документа (конвенції, угоди, директиви)

Типовий варіант завдання за темою 2.1

Контрольні запитання:

1. Назвіть документ, який визначає завдання, науковий профіль, характер і режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
2. Які критерії беруться до уваги при встановленні режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду?
3. Охарактеризуйте основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
4. Визначте нормативно-правові акти, які визначають статус земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного або історико-культурного призначення.
5. В чому полягають особливості земельних правовідносин стосовно різних категорій територій та об'єктів природно-заповідного фонду?
6. Чи можуть землі природно-заповідного фонду вилучатися з постійного користування для суспільних та інших потреб?
7. В чому полягають особливості використання земель, що резервуються з метою подальшого заповідання?
8. Перелічите форми власності на землі природно-заповідного фонду.
9. Визначте основні види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
10. Яким чином здійснюється спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду?

Індивідуальне завдання:

Підготуйте презентації, що висвітлюють наступні питання:

1. Ситуативні приклади правопорушень в галузі заповідної справи;
2. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд;
3. Система нормативно-правових актів про природно-заповідний фонд;
4. Збереження й охорона флори та фауни і природних середовищ існування у законодавстві ЄС;
5. Європейське законодавство в галузі заповідної справи.

Типовий варіант завдання за темою 2.2

Контрольні запитання:

1. Визначте основний нормативно-правовий акт та статті, що визначають порядок створення об'єктів природно-заповідного фонду.
2. Перелічите основні стадії процедури створення об'єктів природно-заповідного фонду.

3. Охарактеризуйте мету, з якою проводиться оцінка наукової, екологічної, пізнавальної, рекреаційної, історико-культурної та іншої цінності території та об'єкта природно-заповідного фонду.
4. Перелічіть матеріали, що складають основу документального забезпечення клопотання про створення об'єкту природно-заповідного фонду.
5. Визначте відомості щодо проектованої території та об'єкту ПЗФ, які вказуються у науковому обґрунтуванні.
6. Визначте основні документи, з яких складається проект створення території та об'єкту природно-заповідного фонду.
7. Охарактеризуйте відомості, що містяться в аналітичній частині проекту організації території та об'єкту природно-заповідного фонду.
8. Визначте документ, який визначає завдання, науковий профіль, характер і режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
9. Які критерії беруться до уваги при встановленні режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду?
10. Охарактеризуйте мету створення транскордонних природоохоронних територій.

Індивідуальне завдання:

Підготуйте презентацію з оглядом-характеристикою наступних транскордонних природоохоронних територій:

1. Українсько-польсько-словацький біосферний резерват «Східні Карпати»;
2. Українсько-румунський біосферний резерват «Дельта Дунаю»;
3. Білорусько-польсько-український біосферний резерват «Західне Полісся»;
4. Українсько-польський біосферний резерват «Розточчя».

Типовий варіант завдання за темою 2.3

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте основні функції та завдання природних заповідників.
2. Які передумови необхідні для того, щоб природний заповідник був спроможний виконувати свої функції та завдання?
3. Визначте види господарської діяльності, які забороняється здійснювати на території природних заповідників.
4. Охарактеризуйте спрямованість діяльності, яка допускається у природних заповідниках відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів.
5. Дайте визначення поняттю «біосферний заповідник».
6. Охарактеризуйте стратегічну мету створення Всесвітньої глобальної мережі біосферних резерватів.

7. Перелічіть функціональні зони біосферних заповідників.
8. В чому полягають принципові відмінності між природним і біосферним заповідником?
9. Чому території українських природних заповідників можна умовно назвати природними еталонами?
10. Охарактеризуйте шляхи підвищення ефективності функціонування природних заповідників в Україні.

Індивідуальне завдання:

Підготуйте тематичну презентацію певного природного чи біосферного заповідника за наступним планом: загальні відомості (територія та історія створення); характеристика природних комплексів; основні види діяльності; проблеми і перспективи розвитку.

Типовий варіант завдання за темою 2.4

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте передумови формування концепції національних парків.
2. Перелічіть основні ознаки національних парків згідно з визначенням МСОП.
3. Охарактеризуйте основні типи національних парків.
4. Перелічіть основні завдання і функції національних парків.
5. Визначте основні підходи, що використовуються для вирішення питання вибору території для створення національного парку.
6. Які критерії необхідно враховувати під час вибору території національного парку?
7. Визначте мету, з якою використовується схема біогеографічного районування суші Удварді.
8. Для яких цілей проводиться функціональне зонування території національних парків?
9. Охарактеризуйте різницю між функціональним зонуванням території національних природних парків України і національних парків за рекомендаціями МСОП.
10. Визначте причини, за яких відносно невелика частина країн Європи має національні парки II категорії.

Індивідуальне завдання:

Підготуйте тематичну презентацію обраного національного парку світу за наступним планом: загальні відомості (територія та історія створення); характеристика природних комплексів; основні види діяльності; проблеми і перспективи розвитку.

Типовий варіант завдання за темою 2.5

Контрольні запитання:

1. Визначте основні види діяльності, які знаходяться у сфері державного управління природно-заповідним фондом.
2. Охарактеризуйте головні елементи системи управління природно-заповідним фондом.
3. Перелічите основні функції управління природно-заповідним фондом.
4. Охарактеризуйте значення функції прогнозування в управлінні природно-заповідним фондом.
5. Визначте регуляторні документи, в рамках яких реалізується функція планування у галузі заповідної справи.
6. Яким чином реалізується функція координації у галузі управління природно-заповідним фондом?
7. Охарактеризуйте загальний та об'єктно-орієнтований види контролю у сфері природно-заповідного фонду.
8. Яким чином втілюється на практиці функція обліку у галузі управління природно-заповідним фондом?
9. Визначте шляхи забезпечення функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
10. Дайте визначення поняттю «управління природно-заповідним фондом».

Індивідуальне завдання:

Використовуючи інформаційні джерела, необхідно зробити аналіз підходів до управління природно-заповідним фондом на прикладі обраної країни або групи країн.

3. Література

Базова

1. Андронов В.А. Заповідна справа : навч. посіб. / В.А. Андронов, Є.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х. : НУЦЗУ, 2013. – 204 с.
2. Гринчишин Н. М. Природно-заповідна справа [Текст] : навч. посіб. / Н. М. Гринчишин. - Львів: ЛДУБЖД, 2008. - 224 с.
3. Грищенко Ю. М. Основи заповідної справи [Текст] : навч. посіб. для студентів спеціальності «Екологія та охорона навколишнього середовища» / Грищенко Ю. М. - Рівне: Вид-во РДТУ, 2000. - 234 с.
4. Давиденко В. М. Заповідна справа [Текст] : навч. посіб. / В. М. Давиденко. - Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2001. - 140 с.
5. Екологічне законодавство України. - Х. : ТОВ «Одіссей», 2002. – 928 с.
6. Заповідна справа [Текст] : навч. посіб. / Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. Д. СОЛОДКИЙ, Ю. Г. МАСІКЕВИЧ та ін. - Харків: НТУ «ХПІ», 2002. - 240 с.
7. М. П. Иванов А. Н. Охраняемые природные территории [Текст] : учеб. пособие / А. Н. Иванов, В.П. Чижова. - М. : Изд-во Моск. ун-та, 2003. - 119 с.
8. Ковальчук А. А. Заповідна справа [Текст] : наук.-довід. вид. / А. А. Ковальчук. - Ужгород : «Ліра», 2002. -312 с.

9. Петрина Н. В. Заповідна справа [Текст] : конспект лекцій у схемах і таблицях / Н. В. Петрина. - К. : Центр ІТ, 2007. - 116 с.
10. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа [Текст] : навч. посіб. / С. Ю. Попович. - К. : Арістей, 2007. - 480 с.
11. Природно-заповідний фонд Харківської області [Текст] // О. В. Клімов, О. Г. Вовк, О. В. Філатова. - Х. : Райдер, 2005. - 304 с.
12. Решетюк О. В. Заповідна справа: теорія та практика [Текст] : навч.-метод. посіб. Ч. 1 / О. В. Решетюк. - Чернівці: Рута, 2007. - 100 с.
13. Решетюк О. В. Заповідна справа: теорія та практика [Текст] : навч.-метод. посіб. Ч. 2 / О. В. Решетюк. - Чернівці: ЧНУ, 2008. - 232 с.
14. Секком П. Учебное пособие для управления охраняемыми территориями [Текст] : учеб. пособие / П. Секком. - Кембридж, 2003. - 116 с.
15. Сівак В. К. Заповідна справа [Текст] : навч. посіб. / В. К. Сівак, В. Д. Солодкий. - Чернівці: Зелена Буковина, 2001. - 208 с.
16. Фурдичко О. І. Заповідна справа в Україні [Текст] : підручник / О. І. Фурдичко, В. К. Сівак, В. Д. Солодкий. - Чернівці: Зелена Буковина, 2005. - 336 с.

Допоміжна

1. Андрієнко Т. Л. Наукові дослідження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Літопис природи [Текст] / Т. Л. Андрієнко // Заповідна справа України. - К. : Географіка, 2003. - С. 183-188.
2. Бевзенко В.М. Управління природно-заповідним фондом України (організаційно-правові питання) [Текст] : монографія / В. М. Бевзенко. - Херсон : Айлант, 2005. - 268 с.
3. Биогеография [Текст] : учебник / Г. М. Абдурахманов, Д. А. Криволуцкий, Е. Г. Мяло [и др.]. - М. : Академия, 2003. - 480 с.
4. Борејко В. Е. История заповедного дела в Украй не [Текст] / В. Е. Борејко. - Киев: Киевский эколого-культурный центр, 2002. - 272 с.
5. Борејко В. Е. Зтика и менеджмент заповедного дела [Текст] / В. Е. Борејко. - К. : Логос, 2005. - 327 с.
6. Варивода Є. О. Конструктивно-географічні основи управління природно- заповідним фондом в межах адміністративних районів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 «Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів» / Є. О. Варивода. - Х., 2009.-20 с.
7. Гірний Б. М. Еколого-економічні аспекти розвитку ПЗФ України : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. е. наук : спец. 08.00.06. «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» / Б. М. Гірний. - К., 2008-21 с.
8. Герасименко Я. Правова охорона природно-заповідного фонду України [Текст] / Я. Герасименко // Вісник Академії правових наук України. - 2010. - № 4. - С. 266-271.
9. Гриневецький В. Т. До обґрунтування основних понять і методології

- досліджень ландшафтного різноманіття в Україні [Текст] / Гриневецький В. Т. // Український географічний журнал. - 2000. - №2. - С. 8-13.
10. Гродзинський М. Д. Збереження та відтворення ландшафтного різноманіття в контексті сталого розвитку [Текст] / М. Д. Гродзинський, П. Г. Шищенко // Заповідна справа в Україні. -1998 - Т.4.- Вип. 1- С.3-7.
 11. Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності [Текст] / В. Шевчук, М. Пилипчук, Н. Карпенко [та ін.] - К.: Геопринт, 2000. -412 с.
 12. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля [Текст] / А. О. Андрусевич, Н. І. Андрусевич, З. Я. Козак. - Львів, 2009. - 203 с.
 13. Дуднікова І. І. Концепція заповідної справи: сутність, значення, основні тенденції становлення і формування [Текст] / І. І. Дуднікова // Гуманітарний вісник ЗДІА. - 2012. - №50. - С. 231-242.
 14. Екологічна мережа Харківської області [Текст] / О. В. Клімов, О. В. Філатова, Г. С. Надточій [та ін.]. - Харків, 2008. - 168 с.
 15. Екологічне право України. Академічний курс [Текст] : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. - К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. - 720 с.
 16. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів щодо управління ними [Текст] / Б. Г. Проць, І. Б. Іваненко, Т. С. Ямелинець, Е. Станчу. - Львів : Гриф Фонд, 2010. - 92 с.
 17. Зелена книга України [Текст] / під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я. П. Дідуха - К.: Альтерпрес, 2009. - 448 с.
 18. Зелена книга України: якою їй бути? [Текст] / під заг. ред. Ю. Р. Шеляг- Сосонка. - Київ: Академперіодика, 2002. -35 с.
 19. Ковтун О. М. Законодавство України про охорону природно-заповідного фонду: становлення, сучасний стан, проблеми реформування / О. М. Ковтун // Адвокат. - 2008. -№ 2. - С. 21-24.
 20. Концепція управління екологічною освітою в об'єктах природно-заповідного фонду (основні засади та принципи) [Текст]. - К. : Фітосоціоцентр, 2002. - 22 с.
 21. Кукурудза М. М. Менеджмент національних парків [Текст] : навч. посіб. / М. М. Кукурудза. - Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. - 127 с.
 22. Маринич О. М. Удосконалена схема фізико-географічного районування України [Текст] / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Шищенко // Укр. географ, журн. - 2003. -№ 1. - С. 16-20.
 23. Мельничук О. І. Міжнародно-правовий статус всесвітньої культурної і природної спадщини [Текст] : монографія / О. І. Мельничук. - К. : Наукова думка, 2008. - 284 с.
 24. Науковий та методичний контекст концепції стратегії розвитку

- природно- заповідної справи [Текст] / Ю. Р. Шеляг-Сосонко, С. Ю. Попович // Заповідна справа в Україні. - 2002. - Т. 8. - Вип. 1. - С. 1-14.
25. Національний атлас України / Нац. акад. наук України ; гол. редкол. Б. Є. Патон ; відп. ред. Л. М. Веклич ; наук. ред. П. Ю. Гриценко ; ред. І. О. Європіна [та ін.] ; картографи М. В. Беляк [та ін.] ; літ. ред. О. І. Зуб [та ін.] ; пер. англ. О. А. Герасимчук ; О. К. Підшибіткіна. - К. : ДНВП "Картографія", 2007. - 440 с.
26. Особливості Українських заповідників та проблеми підтримання біорізноманіття в заповідних екосистемах [Текст] / М. Г. Чорний // Заповідна справа в Україні. - Т. 14.-Вип. 1.-2008.-С. 2-4.
27. Панъевропейская стратегия в области биологического и ландшафтного разнообразия [Текст] : материалы междунар. конф. министров [«Окружающая среда для Европы»]. - София, 1995. - 24 с.
28. Правове регулювання заповідної справи в Україні [Текст] : (спец. зібрання законодав. док.) / упоряд.: Ю. Г. Масікевич, Я. І. Мовчан, П. М. Цицима. - Чернівці: Книги - ХХІ, 2007. -816 с.
29. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование [Текст] / сост. А. М. Маринич, В. М. Пашенко, П. Г. Шищенко ; отв. ред. А. М. Маринич. - Киев : Наук, думка, 1985. — 224 с.
30. Програма Літопису природи для заповідників та національних природних парків [Текст] / за заг. ред. Т. Л. Андрієнко. - К. : Академперіодика, 2002. - 103 с.
31. Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки [Текст] : закон України від 21 вересня 2000 року № 1989-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - N 47. - Ст. 405.
32. Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції [Текст] : закон України від 7 вересня 2005 р. № 2831-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2005. - №51.-Ст. 547.
33. Про екологічну мережу України [Текст] : закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IY // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 45. - Ст. 502.
34. Регіональні ландшафтні (природні) парки в Європі та Україні [Текст] / Г. О. Цуканова // Заповідна справа в Україні. - Т.8. - Вип. 1. - 2002. - Є. 18-25.
35. Розбудова екомережі України: програма розвитку ООН. Проект „Екомережі” [Текст] : зб. наук, праць / наук. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. - Київ, 1999. - 127 с.
36. Руководящие принципы формирования Общеввропейской экологической сети [Текст] : сб. науч. материалов / под ред. Н. А. Соболева. - М. : ЦОДП, 2000. - Выш. 4: Информ. материалы по эколог. сетям. - 32 с.
37. Сучасна наука природно-заповідної галузі: від ідеї до практики [Текст] / М. П. Стеценко, С. Ю. Попович // Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть (сучасний стан, проблеми і стратегія розвитку). -

Канів, 1999. - С. 200-208.

38. Тарасова О. С. Перспективи використання системного планування у заповідній справі в Україні [Текст] / О. С. Тарасова // Наукові записки НаУКМА. - Т. 106- 2010.-С. 66-70.

Розробник:

доцент кафедри охорони праці та

техногенно-екологічної безпеки, к. геогр. н. Є.О. Варивода